

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ФОЛЬКЛОРНОГО ТЕКСТУ

УДК 808.81:398.8(498.5=161.2)

Світоглядно-духовна та художньо-естетична своєрідність колядок і щедрівок українців румунської провінції Банат

Олексій ВЕРТІЙ

Доктор філологічних наук,
 провідний науковий співробітник Інституту франкознавства
 Львівського національного університету імені Івана Франка
 79000, м. Львів, вул. Університетська, 1
 e-mail: oleksiy.vertiy@gmail.com

На основі записів колядок і щедрівок від українського населення провінції Банат у Румунії, які здійснили І. Хланта, І. Ребошапка, І. Лібер, у статті досліджено діалектику становлення та розвитку цих жанрів, визначено їхню ідеологію, місце і роль у духовному житті. Ці фольклорні твори зберегли всі ознаки національної самобутності та закономірності їх становлення у світоглядному, духовному, художньому та естетичному аспектах. Вони стали вагомим чинником духовного та культурного життя українців серед інших народів Південної Європи і сприяли поширенню й утвердженню серед них українських культурних національних цінностей.

Ключові слова: колядки, щедрівки, світ, мотив, український фольклор, національна самобутність.

Українське життя в румунській провінції Банат – одна з яскравих сторінок нашої національної духовності та культури. Територія провінції, отже і терени побутування цієї духовності та культури, знаходяться на південному сході Європи між Дунаєм, Тисою, Мурешулом і Трансильванськими Альпами. Її площа становить 28 000 км². Згідно з останніми офіційними даними там нині проживає 70 тисяч, а за неофіційними – 250–300 тисяч українців. Перші переселенці з Мараморошини, тобто сучасних Міжгірського, Хустського, Тячівського, Рахівського та частини Іршавського районів Закарпатської області, тут з'явилися у 1907–1908 рр. Відтоді й почалася історія духовності та культури українців Банату. Характерними особливостями її вияву є звичаї та обряди, народне ужиткове мистецтво, архітектура, самодіяльна художня творчість і т. д. Свято бережуть українці Банату й народнопісенні звичаї.

Однак ці традиції залишалися майже невідомими і невивченими в Україні. Тому з метою запису народнопоетичної творчості українців Банату відомий український народознавець І. Хланта у селах Копачеле, Зоріле, Корнупел, Кричево, Падурень та інших місцях компактного проживання наших земляків у 1999 р. виконав ґрунтовні записи текстів і мелодій українських народних пісень різних жанрів, які й склали основу збірника “Народні пісні українців Банату (Румунія)” (Ужгород, 2009). Увійшли до нього і записи, які раніше здійснили українські збирачі народної творчості в Румунії І. Ребошапка та І. Лібер [11, с. 3–74].

3-поміж інших народнопісенних жанрів у репертуарі народних виконавців особливе місце займають колядки та щедрівки. Їх у збірнику нараховуємо 51, при-

чому серед них лише кілька щедрівок. А все-таки й вони дають достатньо чітке уявлення про стародавню пісенну верству, в якій маємо досить виразні відгомони про світотворення, первісні уявлення про світ і світотворче призначення людини і природи в ньому. Оцю стародавню світоглядно-народнопісенну основу маємо і в піснях значно пізнішої верстви, сутність яких визначає Бог як творець і володар світу, у тому числі й над людиною, одухотворення природи, отже й релігійне (християнське) спрямування їх змісту, а також сучасні пісенні новотвори. Означені світоглядно-духовні підстави колядок і щедрівок, їх зв'язок з іншими жанрами дають можливість простежити й особливості формування художньо-естетичного змісту та національної самобутності.

У, так би мовити, чистому, первісному вигляді серед українців Банату найдавніша пісенна верства, як засвідчують записи, збереглася в поодиноких випадках ("Слухат, не слухат", "Ой рано зорі зорели", "Ой рано, рано кури запіли", "Росте деревце тонке, високе", "Ой в саді, саді, й а в винограді", "Ой в саді, саді", "Літали павоньки", "Щедрий вечір, щедрівочка", "Щедрий вечір, добрий вечір"). Їх зміст та ідеологію визначають яскраво виражені мотиви світотворення, первісної сім'ї, культу природи та її сприйняття і розуміння стародавньою людиною як природного вияву невід'ємної складової свого повсякденного буття. Бог у них виступає другом, якого господарі приймають як бажаного гостя, як сім'янина, як рівного з рівним.

Візьмемо для прикладу колядки "Росте деревце тонке, високе" та "Слухат, не слухат". Своїм змістом, природою образів, їх спрямуванням ці колядки закорінені у стародавні шари народного світогляду й пройняті ідеєю первісного творення світу, правда, правда, дещо пізнішого часу. У них ідеться не про творення землі, неба, води, тварин і рослин, а первісної сім'ї, духовного світу, його вияви в людських взаєминах, у взаєминах людини і Бога, людини і природи. Якими є ці взаємини? Чим вони характеризуються? Яка їх психологічна, морально-етична і духовна загалом основа?

На всі ці запитання радянська фольклористика давала однозначну відповідь і неодмінно з класових позицій, суть якої була безглуздою. Природу образів сонця як господаря, дружини як місяця, дітей як зір, золотогривого коня зі срібними підковами дослідники колядок і щедрівок у такому разі пов'язували з "бажанням поліпшити життя", змалюванням "бажаного щастя і багатства, яке видавалось достатнім для майбутнього реального здійснення" [10, с. 102]. "Пісня, як мрія, відводила пригнічених працею і злиднями людей в обстановку добробуту й краси, розбуджувала їх фантазію і бажання, своєрідно сприяючи боротьбі за вільне і щасливе життя" [10, с. 102], – читаємо про колядки і щедрівки в одному з підручників для студентів філологічних факультетів університетів і педагогічних інститутів УРСР. Звичайно, такі висновки та узагальнення не витримують ніякої критики, адже колядки і щедрівки виникли до появи класового суспільства, і в ті далекі часи у них не міг бути закладений класовий зміст.

Зовсім по-іншому визначив ідеологію колядок і щедрівок К. Сосенко. Він, зокрема, писав, що їх не співають як божественні пісні чи молитви, адже призначення цих жанрів усної народної творчості полягало у вільному збудженні та підтриманні святкових настроїв. До того ж, ідеологія свят Коляди й Щедрого Вечора, а відтак колядок і щедрівок, на його думку, "має виразні знамена преісторичності і творить окремий світ думок і почувань" [7, с. 4]. Як бачимо, національну своєрідність жанрів колядок і щедрівок він пояснює не на класовій, а на світоглядній, духовній основі. "Я, – підсумовує К. Сосенко, – назвав би його (світ думок і почувань. – О. В.) храмом старовіцьких українських ідеалів – релігійних, суспільних і господарських – що гармонізують з собою і творять цілість – і, можна сказати, стиль – всенародної давньої культурної будівлі" [7, с. 4]. Справді-бо, у названих

вище колядках “Росте деревце тонке, високе”, “Слухат, не слухат” немає ані тіні всевладства Господа Бога над людиною, ані беззастережної йому покори та поклоніння. Їх персонажі перейняті цілком земними турботами, оповиті серпанком виняткового благородства, світла, радості.

Мотив світотворення віддунує у них в образах ясних сонця, місяця, дощику, жита, пшениці, сокола. Про те, що ці образи заховують у своєму змісті первісні уявлення праукраїнців про світ, свідчить, насамперед, те, що вони не є звичайними небесними світилами, а разом із господарем, господинею та Богом беруть дієву участь у відродженні природи до життя, виступають життєтворчими чинниками світу, джерелами родючості, росту, достатку. Це ж, у свою чергу, становить психологічну основу взаємин господарів і колядників із Богом, визначає їхнє ставлення до природи, загальне піднесення святкового дійства.

До пана Василя у колядці “Слухат, не слухат!” ідуть троє гостей – ясне сонечко, ясний місячик, дрібненький дожджик. Сонечку радіють маленькі діти, старенькі люди, місяцеві – звірі у полі, рибка у морі, гості в дорозі, дожджику – жито, пшениця і всяка сівбиця. Та цим стародавній світ колядок не обмежується. Із допомогою образів колядників його спрямовано у світ сучасний, у час святкового дійства, викликаючи таке само радісне піднесення, єднає ці два світи в єдине ціле.

По́за сим словом вставайся здоров,
Не сам із собов, із свойов жонов,
Із свойов жонов, із діточками,
Із діточками, з усіма нами,
З усіма нами, колядниками [11, с. 111], –

звертаються колядники до пана Василя. Отой храм стародавніх українських релігійних, суспільних і господарських ідеалів, отой окремий предковічний світ думок та вірувань тут складають злагоджена праця гадзи “на краснім полі” та турбота про нього газдині, її розмова з Богом, дощиком, сонцем і місяцем (“Рости дерево тонке, високе”). Ті ж самі дощ, сонце, місяць маємо і в колядці “Слухат, не слухат”. Але символами достатку, господаровитості пана Василя у ній є ще й калачі з ярої пшениці. Вони також уособлюють в собі й первісні моральні та духовні ідеали. Достаток і злагода в родині – джерело радості, щастя, взірець взаємоповаги і взаємтурботи усіх членів родини. Уособлення їх в образах сонця, місяця і дощику має двояке значення: по-перше, це відгомін первісних уявлень про світотворчу роботу в почині світу, коли світ творили сили природи; по-друге, первісну рідню. Хоча ті значення тісно переплетено з уявленнями про сім’ю значно пізніших часів, коли господар, господиня, їх діти були не персоніфікованими, а реальними людьми. Однак переплетення, перегуки цих двох світів не суперечать один одному, а взаємодоповнюють, гармонізують їх.

Ще виразнішим таке естетичне призначення художнього часу постає у щедрівках. Мотив достатку та радості у них пов’язаний з образом ластівки, яка викликає господаря з хати, аби він побачив, що “Коровка ти ся втелила, Двоє телят положила”, що “Свиня ти ся впоросила, Десять свинят ізродила”, а “Ко́за ти ся укотила, Троє козят положила. Вівця ти ся укотила, Двоє ягнят положила” і т. д. [11, с. 154-155]. Знову ж таки матеріальний достаток і в щедрівках, так само як і в колядках, не має ані найменшого соціального відтінку у своєму змісті, а виступає взірцем господарських ідеалів, взірцем родини як первісної громади, джерелом морально-етичної та духовної досконалості людини насамперед як дбайливого господаря. Саме тому художній час у них також спрямований у час святкового дійства, синтезує в собі стародавній і новий світогляд, актуалізує їх.

Гармонізація віддалених у часі світів, людських взаємин і людського буття взагалі в колядках і щедрівках, як бачимо, ґрунтується на спадкоємності світосприй-

няття, світорозуміння, світовираження та світоутвердження людини і духовних цінностей первісного суспільства в суспільстві сучасному. Серед цих цінностей – радість буття, достаток, благородство у взаєминах із гостями та Богом, почуття святкового піднесення та згуртованості, щирість і відкритість душі й серця.

Прикметною ознакою стародавньої пісенної верстви є і взаємини людини із природою, їх поетизація. Досліджуючи ведично-слов'янські священні зв'язки, Ю. Миролюбов писав, що релігія ведійців була релігією всесвітнього Життя і Любові. “Пастухи Семиріччя, а потім Фергани, Дзунг-Арійських степів і Пенджабу, – зазначав вчений, – ці арійці були один на один з творчими силами природи, чужі абстрактним уявленням семітів, і на власні очі бачили Божественну Творчість, визнавали її наяву, будучи наодинці з Богом у степах, де хвилюються, біжать сині далі і де увесь світ – Храм, в якому сама природа запалює свічки-Зірки і завітчує гори-Олтарі” [5, с. 55]. Спостереження і висновки Ю. Миролюбова дають ключ до розуміння витоків світоглядно-духовних і художньо-естетичних підстав колядок та щедрівок і українців Банату. Природа в них не щось відсторонене від людини. Вона – природна стихія її повсякденного буття. Вона – у людині, і людина – у ній, вона – справа рук Творця, як і сама людина, тому в народнопоетичних творах стародавньої пісенної верстви, насамперед у колядках і щедрівках, Людина, Бог і Природа – єдине поняття, єдиний живий організм, адже вони з-поміж явищ світу, постійних змін у ньому є не чим іншим як моментом Божественної творчості. Відтак природа, увесь світ – також вияв Божественної краси. Звідси корені світоглядно-духовних основ ставлення до природи в українській народній поетичній творчості загалом і колядках та щедрівках українців Банату зокрема, адже людина, як зазначає Ю. Миролюбов, живе в цьому світі як рівна з рівним. Тому природа для неї – Божественна краса і поезія, які, як і первісна релігія, становили “духовний зміст ведичного” [5, с. 55]. Спадкоємність цих світоглядно-духовних та художньо-естетичних підстав маємо і в записах колядок, щедрівок та інших пісенних жанрів пізнішої пісенної верстви, які здійснили І. Лібер, І. Ребошанка та І. Хланта.

Формуючись на таких підставах, народні уявлення про красу набирали нових виявів, нового змісту, як, скажімо, у колядці “Ой в саді, в саді, й а в винограді”. У її основі – оновлені народною свідомістю найстародавніші міфологічні мотиви випробування нареченого та нареченої і щасливої сім'ї. Красна дівчина нікому не віддає яблука і лише тоді, коли до неї прийшов милий, зірвала його для нього. То був знак вірності. Тоді милий узяв “її швидко за ручку”, повів “додомочку”, і сам, вклоняючись, сів за столом, у досить своєрідній поетичній формі (образи зілля, м'ясниць, скришок) нагадуючи їй про весілля. Одночасно він не залишає поза увагою й рідні нареченої, приспівуючи:

Бувай здорова, красна (Анничко).
 Бувай здорова не сама з собов.
 А з татком, з мамков та з братчиками,
 Ой з братчиками, з колідничками [11, с. 132].

Саме в ось цій скромності, гречності, щирості, стриманій піднесеності почуттів їх святість, справді Божественна краса і велич. Саме у них і криються витoki наших національних морально-етичних ідеалів, культу краси, вишуканості та благородства у взаєминах між нареченим і нареченою, у сім'ї та громаді.

Однак діалектика становлення світоглядно-духовного та художньо-естетичного змісту колядок і щедрівок українців Банату, як і української народної пісенності, загалом не була однозначною. В особливо гострий конфлікт ідеологія стародавньої пісенної верстви, праукраїнські народні ідеали та уявлення загалом вступили з ідеологією християнства. Коли у стародавніх релігійних уявленнях Бог, як це ми

бачили, – друг, пращур, то у християнстві він – законодавець, володар людини. Правда, в українській народній пісенності він досить часто постає то як звичайна, проста людина (він оре, сіє, заходить до сім'ї в гості, тобто як і Бог у стародавніх уявленнях), то як вершитель долі, порівняно з яким кожен почував себе маленьким, гріховним, безправним, тому й поклонявся йому. Дослідники стародавнього українського світогляду та стародавньої української пісенної верстви пояснюють це тим, що народ не одразу сприйняв християнство, що і після його впровадження він жив своїми давніми уявленнями про людину і світ, а народна творчість за обставин такого двовір'я тривала “в напрямках, вказаних добою попередньою” [3, т. 1, с. 109]¹. Спочатку в колядках і щедрівках відбулася заміна слова “Бог” у його стародавньому розумінні на “Ісус Христос”. Коли у дохристиянських колядках господареві їсти приносила господиня, то тут їх місце зайняли Ісус Христос і Діва Марія. Відбулися й інші зміни. Зіставляючи різні за часом постання варіанти колядок, В. Мищик досить докладно простежує діалектику таких змін та їх ідеологію. Він, зокрема, переконливо доводить, що життєтворча дія сонця, місяця і дощу як космічних сил у них спрямована на людину, тварину, рослину і викликає сонячну радість, надію і впевненість на добрий урожай, отже й достаток та благополуччя в сім'ї.

Радуйся,
Ой радуйся, Земле,
Ясен Світ засвітився (6, с. 122), –

співали, віншуючи господаря, у стародавні часи колядники. “Таким уславленням, – пише В. Мищик, – проголошується народження ясного-красного Сонця, утвердження його життєтворчої сили” [6, с. 122]. Але упродовж століть під тиском ідеологічних змін “цьому приспівові стільки довелося зазнати переінакшень, що він утрачав свою світлоносну суть. Так, із прийняттям християнства пішов наступ на народну культуру, і рядок “Ясен світ засвітився” стали співати як “Син Божий народився”. За комуністичної ідеології він став звучати ще примітивніше: “Рік новий народився”. Така зміна сфальсифікувала і колядки, і народ, і його світогляд як славителя Сонця і Світу” [6, с. 122]. Та на цьому псування українських народних колядок і щедрівок не припинилося.

Із часом у них проникають біблійні мотиви, які докорінним чином змінюють ідеологію колядок. Первісні світотворчі мотиви, уславлення плодотворної сили неба і землі, радість зустрічі з Богом, гостями, буття взагалі у колядках християнського змісту поступово витісняють мотиви боротьби з Іродом, повної залежності людини від нього, рабського йому поклоніння (“Радуйтеся всі люди wraz”, “Христос рождається”), суперечки Божої Матері навколо вибору імені Ісуса Христа (“У містечку Віфлеємі”) і т. д. Радість у них викликає уже не спілкування з гостями, не добро і злагода у сім'ї та громаді, а лише звістка про народження у Віфлеємі в яслах немовляти, якому судилося стати Ісусом Христом. Скажімо, у колядці “Новая радість світу ся з'явила” повідомляється, що по народженні Христа

Ірод злостивий з того засмутився,
Що Цар Предвічний на світ народився.
Сказав жовнярам повсюди шукати,
Панят-отрочат двохлітніх стинати.
А Йосиф старий Марію спіймає,
Аж до Єгипту з Христом утікає,
Аж до Єгипту з Христом утікає,
Нехай же Ірод вічно погибає [11, с. 147].

¹ Про це також див.: 4, с. 313–339; 2, с. 175–210.

Такі колядки, як бачимо, поступаються колядкам дохристиянського періоду і в художньо-естетичному рівні. "Псування звичаю колядування, – зауважував із цього приводу М. Сумцов, – виявляється в тому, що колядування з переддня свята переносять на перший день свята Різдва Христового, чи то на другий, третій, п'ятий (у деяких місцевостях Галичини), на масляну (у Ярославській губернії); втрачаються відмінності між колядками та щедрівками, до змісту колядок вносять далеко не зовсім зрозумілі апокрифічні мотиви; приглушується властивий колядкам тон піднесення і задушевності, послаблюється виражальна сила, правильність вірша і чистота мови" [9, №2, с. 241–242]. Естетичне начало у них, порівняно з колядками стародавньої верстви дуже збіднене, адже увага зосереджується не на багатогранності світу та людських взаємин, а на народженні Ісуса Христа, яке абсолютизується. Затрачається й естетичне та морально-етичне призначення природи в розкритті ідейно-тематичного змісту твору. Натомість маємо сухі, прозаїчно-буденні переспіви біблійних подій, образів та мотивів.

Христос рождається, церковний вірнику,
Вставай про нас та йди до нас на радість велику.
Бо радість велика світу ся з'явила,
Бо Марія Пречистая Сина породила.
Звізда дає знати, аби ся збирати,
Щоб іти Йсусу Христу перший поклін дати [11, с. 151], –

читаємо в колядці "Христос рождається". Те саме маємо і в інших колядках та духовних піснях. Образи Ірода, мотиви страшного суду, передчуття й очікування чогось страшного, невідворотної кари та смерті замість сонячної радості, життєствердження, навіюють смуток і страх, що й свідчить про інонаціональну їх природу. Гармонія світу як психологічний та естетичний чинник тут поступилася дисгармонії.

Світоглядно-духовна та художньо-естетична своєрідність колядок цього циклу перейшла і в пісні християнського змісту. В одній такій пісні, зокрема, співають:

Готовмося, християни,
Страшний суд ся приближає,
Горе і страх настає,
Милость Божа нас минає [11, с. 162].

А в пісні "Просиме тя, діво" людина постає повністю нещасною і безпорадною, повністю залежною від Діви Марії та її волі.

Як не заступиш нас, де ся подіємо,
Ласкавая Мати, всі ми погибнемо [11, с. 165], –

благають, у всьому покладаючись на її ласку, яку молитовно випрошують для себе у Божої Матері, грішники. Різне, абсолютно протилежне розуміння Бога у світських і християнських колядках та піснях тут цілком очевидне.

Натомість у різних народнопісенних жанрах світського характеру збереглися і знайшли своєрідне потрактування світоглядні уявлення, духовні цінності та поетика стародавньої пісенної верстви. На цих підставах і сформувалися народнопісенні звичаї, адже в них, як доводить Я. Гарасим, "особливої естетичної ваги надано тим явищам з етичної сфери індивіда чи громади, які пройшли через своєрідну моральну сакарлізацію й устатбувались в духовному світі етносу" [1, с. 201]. Серед них дослідник у першу чергу називає повагу до роду та культ родинного життя, благородність міжособистісних взаємин і чистоту дошлюбних стосунків молоді, відданість предківським і національним звичаям, ушляхетнення вірної

дружби та побратимства, пошану до праці, стримане ставлення до багатства як не вельми важливого в соціальному житті українця тощо. Аби ще раз переконатися в цьому, звернемося до родинно-побутової лірики українців Банату.

Їх світ – то світ взаємної любові, піднесеності людських почуттів, обожнювання природи і краси життя, лірико-драматичні переживання й осуд усього, що суперечить такому станові душі та красі повсякденного буття людини. Ліричний герой, скажімо, таких пісень, як “Ей гори, каже, гори”, “Не стій, дубе, при дорозі”, “Коли собі погадаю”, “Співаночки мої милі”, живе у світі природи, сповідує їй свої радощі, горе, заповітні мрії, сіє свої співаночки в полонині.

А як буде добра долька, я вас позбираю,
А як буде лиха доля, я вас полишаю [11, с. 100], –

веде він найпотаємнішу розмову навіть зі своїми співаночками. Прикметна в цьому плані й пісня “Ой в лісі, лісі під калиною”. Хоча у ній уже немає ані найменшого натяку на первісні мотиви світотворення, про первісну рідню, однак у ній збережено оту первісну святість, божественність почуттів і переживань, отой первісний відгомін чистоти, чогось світлого та величного, отих первісних ідеалізованих уявлень про шлюб і рід, отже й наших прадавніх-прадавніх мітів, колядок і щедрівок. Голуб із голубкою кохалися в лісі під калиною. Та ось стрільці вбили голуба. Голубка ж по тому не їсть і не п’є, лиш за тихий Дунай плакати йде, бо ж хоч і який широкий світ, вона уже не може знайти собі пари, адже “Нема голуба, нема з ким жити” [11, с. 384]. Саме на отакі ось взірці вірності як первозданної етичної основи щасливої сім’ї й скеровує нас ця та інші пісні збірника “Народні пісні українців Банату (Румунія)”. У цім суть їх ідеології, у цім спадкоємність їх світоглядно-духовних і художньо-естетичних цінностей.

Зіставлення колядок та щедрівок, записаних від українців Банату, із колядками та щедрівками, що побутували й побутують на Закарпатті, промовисто засвідчують таку спадкоємність. І не лише в текстуальних збігах, яких зустрічаємо досить-таки чимало, а й в образній системі, в ідейно-тематичному та емоційно-психологічному їх ладі і т. д. Уже згадувана колядка “Росте деревце тонке, високе” є не чим іншим як варіантом колядки “Ой в ліску, в ліску”, яку записано в місті Рахові на Закарпатті. До того ж він коротший від попереднього, отже, зберігся у пам’яті виконавиці значно гірше, аніж у Банаті. Закарпатська колядка “Ой вставай, вставай, славен господар” також текстуально близька до банатської “Слухат, не слухат” і перекликається з нею мотивами творення природи, первісної сім’ї, радості та достатку. Образи ясного місячика, світлого сонечка, дрібного дощичку в ній мають те саме світоглядно-духовне та художньо-естетичне призначення, що й у колядці “Слухат, не слухат”. Правда, мотив щедрого урожаю та достатку в господі обмежується побажанням колядників здоров’я господареві, його дружині та дітям. У варіанті ж, записаному на Закарпатті, це побажання значно розгорнутіше:

Вінчуєме вас, господарочку,
Вінчуєме вас шастям-здоров’ям.
Щастям-здоров’ям, ще й сими святьми,
Сим Новим годом, добрим обходом.
Ой най вам буде щастя, здоров’я,
Щастя, здоров’я на челядочку,
На челядочку, на худобочку [8, с. 34].

Та за всього того спільність мотивів, естетичні та поетикальні утворення колядок і щедрівок українців Банату й Закарпаття вказують на їх спільну природу, на те, що в умовах чужоземного оточення питомо національні світоглядно-духовні та художньо-естетичні цінності для української громади стали одним із джерел на-

ціонального самовизначення та самоствердження за нових, досить часто несприятливих обставин.

Колядки та щедрівки, які побутують серед українців румунського Банату, відображають основні віхи, світоглядно-духовні підстави та художньо-естетичні особливості становлення цих жанрів в українській усній народній творчості загалом. Мотиви світотворення, первісної рідні, одухотворення природи, ріст етичного начала, яке зумовлює й еволюцію поетикальних утворень, їх своєрідність – свідчення того, що й за нових обставин українці зберегли національні основи становлення та розвитку колядок і щедрівок. Але багатство мотивів у репертуарі їх виконавців у Банаті дещо зменшилося. Яскраво виражено й занепад жанру щедрівок, витіснення їх піснями християнського змісту, що відображає загальну тенденцію деградування жанру не лише серед українців Банату, а й в інших народів. У збірнику “Народні пісні українців Банату (Румунія)” не знаходимо колядок і щедрівок, зміст яких визначають мотиви зустрічі короля з газдинею, яка жне пшеницю і в’яже снопи, багатого приплоду теличок, ягничок, кізочок, роїння бджіл та ін., властивих сучасним записам найкращих зразків цих жанрів на Закарпатті. Важко сказати, чи то про ці мотиви забули серед переселенців, чи то такі колядки та щедрівки збереглися у своєму первісному вигляді й не зазнали тих змін, які сталися на прабатьківській землі, чи, може, збирачам усної народної творчості просто не пощастило записати їх. Та у всякому разі можемо впевнено стверджувати: колядки та щедрівки українців Банату в Румунії зберегли усі ознаки своєї національної самобутності, закономірності їх становлення і розвитку у світоглядному, духовному, художньому та естетичному планах, стали вагомим чинником духовного та культурного життя українців серед інших народів південної Європи, поширення й утвердження серед них наших національних цінностей, що ще потребує докладного наукового вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гарасим Я. І. Національна самобутність естетики українського пісенного фольклору / Я. І. Гарасим. – Львів : НВФ “Українські технології”, 2010. – 376 с.
2. Гримич М. В. Традиційний світогляд та етнопсихологічні константи українців / М. В. Гримич. – К. : АТ “ВПОЛ”, 2000. – 379 с.
3. Грушевський М. С. Історія української літератури / М. С. Грушевський. – К. : Либідь, 1993. – Т. 1. – 392 с.
4. Іларіон, митрополит. Дохристиянські вірування українського народу / Іларіон, митрополит. – К. : Обереги, 1992.
5. Миролібов Ю. П. Ригведа и язичество / Ю. П. Миролібов. – К. : Кит, 2009. – 216 с.
6. Мицик В. Ф. За законами Світового ладу. Трипільська цивілізація і світогляд українського народу / В. Ф. Мицик. – К. : МАУП, 2007. – 328 с.
7. Сосенко К. П. Культурно-історична постать староукраїнських свят Різдва і Щедрого Вечера / К. П. Сосенко. – К. : Репринтне видання СІНТО, 1994. – 360 с.
8. Співанки закарпатських гір і долин / Упорядкування, підготовка текстів, передмова, примітки, словник та алфавітний покажчик І. В. Хланті. – Ужгород : Закарпаття, 2008. – 573 с.
9. Сумцов Н. Ф. Научное изучение колядокъ и щедривокъ / Н. Ф. Сумцов // Киевская старина. – 1886. – № 2. – С. 237–266.
10. Українська народна поетична творчість. – К. : Рад. школа, 1965. – 320 с.
11. Хланті І. Народні пісні українців Банату (Румунія) / І. Хланті / Запис текстів і мелодій, упорядкування, підготовка текстів, вступна стаття, примітки та словник Івана Хланті. Мелодії розшифрував Іван Лібер. – Ужгород : ВАТ “Патент” , 2009. – 741 с.

The Worldview and Artistry of Christmas and Epiphany Carols Sung by the Ukrainians in the Roumanian Province of Banat

Oleksiy VERTIY

Grounded on I. Khlanta's, I. Reboshapka's and I. Liber's recordings of Christmas and Epiphany carols, the author studies the development of these genres, their ideology, place and role in the spiritual life. These folklore works have preserved their unique national features and regularities from conceptual, spiritual, artistic and aesthetic viewpoints. They have become an important factor in the spiritual and cultural life of the Ukrainians among the nations of southern Europe and contributed to the propaganda of Ukrainian cultural values among them.

Keywords: Christmas carol, Epiphany carol, world, motif, national identity.

Духовно-мировоззренческое и художественно-эстетическое своеобразие колядок и щедривок украинцев румынской провинции Банат

Алексей ВЕРТИЙ

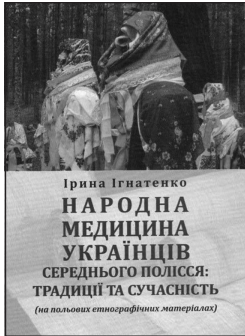
На основе записей колядок и щедривок украинцев румынской провинции Банат, сделанных И. Хлантой, И. Ребощапкой, И. Либером, в статье анализируется диалектика становления и развития этих жанров, выявляются их идеология, место и роль в духовной жизни. Автор отмечает, что эти фольклорные произведения сохранили все признаки своей национальной самобытности, а также специфику становления в мировоззренческом, духовном, художественном и эстетическом аспектах. Они стали важным фактором духовной и культурной жизни украинцев среди других народов южной Европы и способствовали распространению и утверждению украинских культурных ценностей.

Ключевые слова: колядки, щедривки, мир, мотив, украинский фольклор, национальная самобытность.

Стаття надійшла до редколегії 18.12.2012

Прийнята до друку 27.01.2013

Нові книги

Ігнатенко І. Народна медицина Середнього Полісся: традиції та сучасність (на польових етнографічних матеріалах). – Кам'янець-Подільський: ПП "Медобори-2006", 2013. – 336 с.

Книгу, яка вийшла вже другим виданням, присвячено народній медицині українців Середнього Полісся – регіону, землі якого було забруднено внаслідок аварії на Чорнобильському АЕС. На основі багатого масиву польового матеріалу, який збрала авторка під час історико-етнографічних експедицій на Полісся, а також залучених архівних джерел, проаналізовано традиційні та сучасні погляди на народних лікарів; розкрито походження та діагностику хвороб у світоглядних уявленнях поліщуків, способи їх лікування; простежено традиції та інновації у галузі сучасного народного лікування.